

Libris.RO

Respect pentru oameni și cărți

BIBLIOTECA
PENTRU
TOȚI

Campania de Promovare a Culturii
este susținută și realizată în cooperare cu
Ministerul Culturii și Patrimoniului Național.

Colecția „Biblioteca pentru toți” merge mai departe. După ce, mai bine de trei ani, „Biblioteca pentru toți” a făcut recurs la România și la valorile literaturii române, pledează, începând de astăzi, pentru literatura străină, într-o serie cu totul excepțională. Ne propunem ca, săptămână de săptămână, să vă oferim cărțile celei mai prestigioase colecții din lume, colecția „Nobel”. Marii scriitori care au obținut, din 1901, Premiul Nobel pentru Literatură și cele mai importante cărți ale lor vor face parte acum din „Biblioteca pentru toți”. În fond, recursul nostru nu se schimbă, rămâne același recurs la valoare, la marile opere ale literaturii universale.

Marius Tucă
Jurnalul Național

Nimeni alături de mine

Motivația Juriului Nobel, 1991:

„Se acordă lui Nadine Gordimer, a cărei extraordinară forță epică a adus – citându-l pe Alfred Nobel – mari beneficii umanității.“

Nadine Gordimer
(n. 1923)

Nimeni alături de mine

Traducere din limba engleză
de Antoaneta Ralian

Cronologie și prefață
de Ioana Bâldea Constantinescu

JURNALUL NATIONAL

Date despre colecția BIBLIOTECA PENTRU TOȚI:

Director: Marius Tucă

Director general: Dan Matiescu

Coordonator colecție: Ana-Maria Vulpescu

www.jurnalul.ro;

www.bibliotecapentrutoti.ro

GRUPUL EDITORIAL ART

Comenzi – Cartea prin poștă

C.P. 22, O.P. 84, cod 062650, sector 6, București

Comenzi – online

www.editura-art.ro

Redactor: Georgiana Paraschiv

Tehnoredactor: Florin Paraschiv

Tipărit la Radin Print, prin reprezentantul pentru România

4 Colours Advertising, www.4colours.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

GORDIMER, NADINE

Nimeni alături de mine / Nadine Gordimer;
trad. de Antoaneta Ralian. – București: Art, 2012

ISBN 978-973-124-758-8

I. Ralian, Antoaneta (trad.)

821.111(680)-31=135.1

Cronologie

20 noiembrie 1923 – se naște la Springs, Transvaal, în Africa de Sud, Nadine Gordimer, fiica lui Isidore, bijutier evreu din Lituania, și a lui Nan Gordimer, născută Myers, de origine britanică. În timp ce tatăl e prea puțin sensibil la realitățile discriminării rasiale, Nan Gordimer se implică activ în susținerea drepturilor populației de culoare, înființează o creșă pentru copiii acestora și își manifestă deschis, față de fiica ei, compasiunea pentru victimele apartheid-ului. O grijă excesivă o face să opteze pentru educarea lui Nadine aproape exclusiv în mediul familial. Cu excepția anilor petrecuți într-un internat catolic, autoarea e izolată de generația ei, fapt care duce la o maturizare vremelnică și la conturarea unei firi introvertite.

1937 – Apare prima povestire a autoarei, *The Quest for Seen Gold* (*Goana după aurul aparent*), publicată de *Children's Sunday Express* și urmată, la puțin timp, de un al doilea text, *Come Again Tomorrow* (*Întoarce-te mâine*), apărută în revista *Forum*.

1948 – Se mută la Johannesburg, unde locuiește și în prezent, după ce studiază, timp de un an, la Witwaterstrand University. Scrie asiduu.

1949 – Se căsătorește cu Gerald Gavron. Publică, în mai multe reviste locale, povestiri pe care le strânge într-o primă culegere de proză, *Face to Face* (*Față-n față*).

Respe **1950** – Se naște fiică autoarei, Oriane.

1951 – Începe colaborarea de lungă durată a lui Nadine Gordimer cu *The New Yorker*, care-i publică o primă povestire, *A Watcher of the Dead (Un paznic al celor morți)*. Începe să frecventeze un mediu literar cu vederi politice anti-apartheid, patronat de Lulu Friedman, soția unui cunoscut om politic și editoarea lui Gordimer.

1952 – Nadine Gordimer publică un nou volum de proză scurtă, *The Soft Voice of the Serpent (Glasul mioros al șarpei-lui)*. Pe 28 august, divorțează de Gerald Gavron.

1953 – Apare primul roman semnat Nadine Gordimer: *The Lying Days (Zilele minciunii)*.

1954 – Se recăsătorește cu Reinhold Cassirer, un refugiat evreu care pune bazele filialei sud-africane a celebrei case de licitații Sotheby's. Gordimer va caracteriza mariajul lor drept „o căsnicie minunată“.

1955 – Se naște fiul autoarei, Hugo, viitor producător newyorkez de filme. Gordimer a colaborat cu el la realizarea a două documentare.

1956 – Apare colecția de proză scurtă *Six Feet of the Country (Șase picioare de țară)*.

1958 – Publică romanul *A World of Strangers (O lume de străini)*, „cel mai puțin sud-african dintre romanele mele“, în descrierea autoarei. Romanul e interzis în Africa de Sud timp de doisprezece ani.

1960 – Arestarea prietenei autoarei, Bettie du Toit, și sângerosul Masacru de la Sharpeville, din 21 martie, când poliția sud-africană deschide focul asupra demonstranților de culoare, duc la intrarea activă a lui Nadine Gordimer în politica de susținere a victimelor apartheid-ului.

Respect p
Apare un nou volum de proză scurtă, *Friday's Footprint* (*Urma lui Vineri*).

1961 – I se acordă premiul W.H. Smith Commonwealth Literary Award, prima distincție importantă obținută de prozatoare.

1962 – Începe procesul lui Nelson Mandela. Nadine Gordimer leagă o strânsă prietenie cu avocații acestuia, Bram Fischer și George Bizos.

1963 – Publică *Occasion for Loving* (*Oportunitate amoroasă*), în care se conturează clar viitoarele teme predilecte ale autoarei – iubirea și implicarea politică.

1966 – Scribe *The Late Bourgeois World* (*Defuncta lume burgheză*), roman a cărui publicare e suspendată de către guvernul sud-african timp de zece ani.

1970 – Nadine Gordimer publică romanul *A Guest of Honour* (*Un oaspete de onoare*), nominalizat imediat la James Tait Black Memorial Prize.

1971 – I se acordă James Tait Black Memorial Prize.

1974 – Primește pentru *The Conservationist* (*Ecologistul*) prestigiosul Booker Prize, pe care îl împarte cu Stanley Middleton.

1975 – I se acordă Central News Agency Literary Award pentru prima dată. Gordimer va mai fi laureată a acestui premiu în 1980 și 1991.

1976 – Apare o nouă culegere de proză scurtă, *Some Monday For Sure* (*Cu siguranță într-o luni*). Franța îi acordă distincția Grand Aigle d'Or. E nominalizată la Orange Prize, dar refuză, deși ajunge pe lista scurtă, pe motivul criteriilor discriminatorii de selecție – Orange Prize fiind o distincție rezervată exclusiv prozei feminine.

- 1979 – Apare *Burger's Daughter* (*Fiica lui Burger*), un omagiu dedicat lui Bram Fischer, unul dintre avocații lui Nelson Mandela și un apropiat al lui Gordimer. Romanul e interzis la o lună după publicare.
- 1980 – Publică *A Soldier's Embrace* (*Sărutul unui soldat*), proză scurtă.
- 1981 – I se acordă bursa Scottish Arts Council Neil M. Gunn. Publică *July's People* (*Oamenii lui July*), interzis și cenzurat inclusiv sub guvernarea post-apartheid.
- 1982 – Primește, în Statele Unite, Modern Language Association Award.
- 1984 – Apare volumul de povestiri *Something Out There* (*E ceva acolo*).
- 1985 – I se acordă premiile Malaparte (Italia) și Nelly Sachs (Germania).
- 1986 – Publică romanul *A Sport of Nature* (*Sport al naturii*), distins, un an mai târziu, cu Anisfield-Wolf Book Award. Depune mărturie în favoarea a 22 de militanți politici pentru drepturile negrilor în celebrul Delmas Treason Trial. Implicarea ei în mișcarea anti-apartheid e din ce în ce mai puternică – Nadine Gordimer participă la demonstrații și ascunde lideri ai Congresului Național African dați sub urmărire în locuința ei din Johannesburg.
- 1990 – Apare *My Son's Story* (*Povestea fiului meu*). Începând cu anii '90, Nadine Gordimer se implică activ în campaniile de conștientizare a riscurilor HIV/SIDA. Devine membru fondator al Congresului Autorilor Sud-Africani. Nelson Mandela este eliberat din închisoare. Unul dintre primii oameni pe care cere să-i vadă, imediat după eliberare, este Nadine Gordimer.

1991 – I se acordă Premiul Nobel pentru scrierile sale „de un epic magnific“, care, urmând idealul descris de Alfred Nobel însuși, „au adus beneficii umanității“.

1994 – Publică *None to Accompany Me (Nimeni alături de mine)*. Pe 10 mai, Nelson Mandela e ales președinte al Republicii Sud-Africane.

1996 – I se acordă Premiul Internațional Botev.

1998 – Publică *The House Gun (Arma din casă)*.

2001 – Publică romanul *The Pickup (Pickup-ul)*, nominalizat la Booker Prize. Pe 18 octombrie moare Reinhold Cassirer.

2002 – Commonwealth Writers' Prize pentru cea mai bună carte africană i se acordă lui Nadine Gordimer pentru *The Pickup*.

2005 – Publică *Get A Life (Construiește-ți o viață)*, roman în care se regăsesc elemente din biografia lui Reinhold Cassirer.

2006 – Nadine Gordimer e atacată de o bandă de hoți în casa ei din Johannesburg. Locuința e vandalizată. Ronald Suresh Roberts publică o biografie neautorizată a autoarei, contestată de aceasta.

2007 – În Franța, i se acordă Legiunea de Onoare.

2012 – Publică *No Time Like Present (Niciun timp ca prezentul)*, în care explorează existența unui cuplu mixt rasial, reunind, astfel, în cheie simbolică, toate marile teme ale literaturii ei.

Respect pentru oameni și cărți

Discursul lui Nadine Gordimer la Banchetul Nobel, 10 decembrie 1991

Majestățile Voastre, Altețele Voastre Regale, Excelențele Voastre, colegi laureați, doamnelor și domnilor,

Fiica de șase ani a unui prieten de-al meu, auzindu-l pe tatăl său spunându-i cuiva că am primit Premiul Nobel, l-a întrebat dacă l-am mai primit vreodată și înainte. El i-a răspuns că un asemenea premiu îl iei doar o singură dată în viață, la care fetița s-a gândit o clipă și a zis: „O, deci e ca varicela!“

Ei bine, Flaubert a spus că onorurile dezonoarează un scriitor și Jean-Paul Sartre a refuzat această onoare aparte, dar dacă este un blestem ori o boală, nimeni nu poate s-o spună. Oricum, ca primitoare a acestui premiu, la acest dineu festiv, găsesc premiul mai plăcut și mai mulțumitor decât varicela, acum, când în viața mea am trecut prin ambele experiențe.

Dar fetița nu a greșit chiar cu totul. Scrisul este cu adevărat un fel de boală în felul în care este cea mai solitară și introspectivă ocupație. Noi, scriitorii, nu avem parte de încurajare și de camaraderie așa cum o vedem la persoanele care lucrează în echipă. Nu avem nici orchestră, poetul cântă fără acompaniament, iar prozatorii nu au o baghetă care să-i dirijeze, fiecare cu un instrument propriu caută să găsească armonia sau completa dizarmonie. Noi trebuie să trăim exclusiv pentru a produce substanța care este opera noastră,

Respectiv, dar trebuie să lucrăm singuri. Prin paradoxala singurătate interioară, scrisul nostru este ceea ce Roland Barthes numea „acțiunea esențială” îndreptată asupra oamenilor printre care trăim și către lume, este mâna întinsă cu tot ce avem mai bun de dăruit.

Când am început să scriu, ca o persoană foarte tânără într-o societate riguros rasistă și apăsător colonială, am simțit, ca mulți alții, că trăiesc la marginea lumii ideilor, a imaginației și frumuseții. Acestea, găsimu-le și formă în ficțiune, teatru, pictură și sculptură erau foarte închise față de ceea ce în ținuturile îndepărtate era denumit „teritorii de peste mări”. Era visul contemporanilor mei, albi și negri, să călătorească acolo ca unic mijloc de a pătrunde în lumea artiștilor. Bariera culorii pielii – folosesc această imagine veche și concretă a rasismului – era ca poarta legii din parabola lui Kafka, închisă oricărui solicitant pentru întreaga lui viață, fiindcă nu înțelegea că numai el singur și-o poate deschide. Asta ne-a făcut să înțelegem că pentru a găsi lumea trebuie să pătrundem mai întâi pe deplin în lumea noastră. Aveam de intrat complet, pentru început, în tragedia locului nostru de baștină.

Dacă premiile Nobel au un sens special, acela este faptul că duc mai departe acest înțeles. În eclectismul lor global, aceste premii recunosc că nu o singură societate, nu o singură țară sau un continent pot fi bănuite că au creat adevărata cultură a lumii. A fi printre laureați, în trecut și acum, înseamnă a fi parte a aceleiași lumi.

Din *Les Prix Nobel. The Nobel Prizes 1991*,

Editor Tore Frängsmyr, [Nobel Foundation], Stockholm, 1992

Copyright © The Nobel Foundation 1991

Traducere de Horia Gârbea

Discurs de prezentare al profesorului Sture Allén, secretar permanent al Academiei Suedeze

Majestațile Voastre, Altețele Voastre Regale, doamnelor și domnilor,

„Arta este de partea celor năpăstuiți“, scrie Nadine Gordimer într-unul dintre eseurile sale, îndemnându-ne să ne gândim mai bine înainte de a abandona această idee eretică despre libertatea artei. „Dacă arta este libertate, se întreabă scriitoarea, cum ar putea exista ea în prezența opresiunii?“

Nadine Gordimer este de acod cu laureatul de anul trecut, Octavio Paz, în postularea importanței de a recâștiga sensul cuvintelor ca prim pas al operațiunii critice. Ea avu-sese curajul să scrie ca și cum cenzura nu ar fi existat și de aceea și-a văzut cărțile anatemizate din când în când.

Mai presus de orice, a plasat oamenii, bărbații și femeile luați individual, care au cucerit-o și care s-au lăsat cucerți de ea. Sunt viețile lor, raiul și iadul acestora, lucrurile care o captivează. Realitatea exterioară este mereu prezentă, dar întregul proces istoric se cristalizează prin personajele sale.

Transmițând cititorului sensul puternic al autenticității și făcând-o cu întreaga relevanță a omenescului, ea scoate la lumină condițiile de viață extrem de complicate și absolut inumane din lumea discriminării rasiale. Ea simte responsabilitate politică și nu se ferește de consecințele ei, dar nu lasă s-o tulbure în calitatea sa de scriitoare: textele sale nu

Respect sunt agitatorii, propagandistice. Și totuși, lucrările ei și profunzimea lor contribuie la modelarea realității.

Într-unul dintre cele mai importante romane ale sale, o întâlnim pe Maureen, făcând parte din cea mai puternică familie, care, cu ajutorul băiatului lor, părăsește lupta, găsindu-și refugiul în satul natal. Aici, treptat, condițiile de viață, limbajul și relațiile de fiecare zi devin de neîndurat. Într-o zi, Maureen observă un elicopter care aterizează. Nu știe dacă el aduce prieteni sau dușmani, dar, cu o groază nespusă, își părăsește coliba și începe să fugă îndepărtându-se de zgomotul lui. Aleargă tot mai repede și mai nestăvilit. Aleargă cu toată încrâncenarea. Aleargă pentru supraviețuirea ei, dușmană a tuturor responsabilităților.

Aceasta este scena finală a romanului. Mai are ea vreo alternativă înainte? Sau acesta a fost sfârșitul sfârșitului? Pentru Maureen și ceea ce o așteaptă, viitorul pare a se constitui în opusul utopiei, într-o distopie. Nu este unica viziune a lui Nadine Gordimer, dar este una pe care ea găsește necesar s-o expună.

În acest chip arta și etica se îmbină.

Oamenii sunt mai importanți decât principiile. O ființă umană nu poate rămâne neimplicată. Nimeni nu este în stăpânirea tuturor calităților și nimeni nu are monopolul răutăților. Ironia nu trebuie stârnită. Copiii sunt bucuroși să fie imparțiali. Puterea dragostei poate muta munții.

Gânduri și impresii precum acestea sunt relevate de romane precum: *Un oaspete de onoare*, *Conservatorul*, *Fiiica lui Burger*, *Oameni din iulie*, *Povestea fiului meu*. Totuși, în chipul în care ne captează în romanele ei, Nadine Gordimer dezvoltă o pătrunzătoare descriere a personajului, o solidaritate cu el și forța frazării precise și în povestiri scurte din culegeri precum *La șase pași de țară*, și de încă netradusele [în suedeză, n. trad.] *Îmbrățișarea soldatului* și *Undeva departe*.

Respect p Majestațile Voastre, Altețele Voastre Regale, doamnelor și domnilor, este remarcabil felul în care adesea, prin instinctul ei artistic, autoarea reușește să imprime un cerc de foc pe pagină.

Stimată domnișoară Gordimer,

Acum nouăzeci de ani, motivația premiului cuprindea „calitățile deopotrivă ale inimii și intelectului“. Această formulă nu se aplică mai puțin astăzi, când Academia Suedeză atribuie conceptului criteriului valorii literare ieșite din comun și o parte însemnată din ceea ce reprezintă existența în folosul umanității, în spiritul valorilor umane și libertății despre care vorbeam. Este privilegiul și bucuria mea ca în numele Academiei Suedeze să vă adresez cele mai calde felicitări pentru Premiul Nobel pentru Literatură 1991 și să vă invit să primiți acest Premiu din mâinile Majestații Sale, Regele.

Din *Nobel Lectures, Literature 1991-1995*,
Editor Sture Allén, World Scientific Publishing Co.,
Singapore, 1997

Copyright © The Nobel Foundation 1991

Traducere de Horia Gârbea

Respect pentru oameni și cărți

Stranietatea asumată a lui Nadine Gordimer

Nadine Gordimer are 89 de ani. Avea 68 când i s-a acordat Premiul Nobel pentru Literatură. 15, când a publicat primul fragment de proză scurtă. 9, când a început să scrie. Sunt cifre evocatoare, poate, pentru ceea ce înseamnă o viață literalmente transformată în materie ficțională distinctă, profund amprentată de un talent din cele atât de vibrante încât sunt, câteodată, greu digerabile – fie de public, fie de critică, fie de o guvernare sau alta. Dincolo de toate aceste detalii însă, Nadine Gordimer, o autoare sud-africană cunoscută pentru implicarea ei politică anti-*apartheid*, pentru distincțiile literare absolut remarcabile, de la Booker la deja amintitul Nobel, este și posesoarea unei succesiuni de lumi interioare de o bogăție aproape inimaginabilă, dublate, din fericire pentru cititorul căruia ele i se dezvăluie, de un verb sigur, profund evocator, nuanțat, versatil, de o frumusețe aproape violentă.

Literatura lui Nadine Gordimer e una a construcției epice perfect omogene, aproape inexpugnabile, în masivitatea căreia se întreșes teme din cele mai delicate: senzualitatea, ura rasială, dezumanizarea, relația individului cu moartea, cu degradarea fizică, dinamica sentimentală și fizică a cuplului, activismul social, activismul politic, nevoia intrinsecă de adevăr și, în cele din urmă, meandrele explorării unui sine care le este personajelor sale, ca și publicului ținut într-un permanent suspans, desăvârșit ca dozaj și puncte climactice, parcă

Respectiv, mereu volatil. Cât din aceste lumi e intarsiat de autobiografie, cât e ficțiune, cât e tezism devine, la un moment dat, prea puțin important. Ceea ce frapează, în experiența de lectură a unei cărți semnate de Nadine Gordimer, e forța ei narativă, e tabloul dens și totuși atât de fluid imagistic pe care prozatoarea îl schițează jonglând cu planuri suprapuse, a căror perfectă corelare duce la definirea unei trame unice, de o intensitate care emoționează și impune, deopotrivă.

Într-un text admirabil, publicat în *România Literară*, în 1999, doamna Antoaneta Ralian îl citează, cu privire la Gordimer, pe autorul britanic Paul Bailey: „Nadine Gordimer scrie despre negri și albi, dar ochiul ei ager și ferm vede acolo ceva gri. Care se numește natura umană.“

E un citat perfect ales, în care ni se definește clar motivul pentru care proza aceasta, aparent atât de ancorată geografic și temporal în contextul politic al *apartheid*-ului și al modului în care acesta influențează identitatea individului, este, în fapt, profund universală. Atemporală. Transgresivă, în sensul capacității ei de a depăși limitele oricărei contextualizări.

Este ceea ce se întâmplă și în *Nimeni alături de mine*, romanul devenirii umane a Verei Stark, imaginată simultan ca personaj central și ca personaj reflector al evoluției altor eroi – soții Maqoma, Didymus și Sibongile, ambii activiști politici în Mișcarea de Eliberare, funcționarul Oupa, de la Fundația Juridică, unde Vera ocupă un loc important, soțul ei, Bennet, care-și ignoră talentul de sculptor pentru a face din Vera Stark, femeia pe care a răpit-o, în urmă cu mulți ani, unui soț aflat pe front, vocația lui de-o viață, fiul ei, Ivan, preferatul lui Bennet și, în fapt, fiu natural al primului soț și așa mai departe. Vera Stark e un conglomerat de măști. De tensiuni din care se construiește ființa ei, de la „Vera“ la „Doamna Stark“. E soția lui Bennet. Care va rămâne, pentru ea, „amantul“. E mama lui Annick, de a cărei sexualitate în neconcordanță cu normele sociale Vera se simte vinovată

Respectatunci când înțelege faptul că, în adolescență, Annick a intuit relația ei cu un bărbat mai tânăr, Otto Abarbanel, evreu cu nume sefard care se dovedește a nu fi evreu, ci unul din rezultatele experimentului cunoscut sub numele de *Bebelușii lui Hitler*, în urma căruia se urmărea crearea unei rase ariane pure. E femeia care, în misiunea ei oficială, intervieveză femei tinere, șocate să deschidă ușa, dimineța, peste creierii unui necunoscut, împrăștiate pe pragul casei, femei între două vârste, care nu știu unde le sunt copiii, femei bătrâne, care o atenționează că a spune ce ai văzut înseamnă să nu mai exiști. Vera e femeia împușcată în picior care e martora morții colegului ei cu zeci de ani mai tânăr, Oupa, într-o zi oarecare, când sunt plecați cu mașina pe teren. E intermediara unui avort impus adolescenței Mpho de părinții ei, soții Maqoma. E obiectul afecțiunii paralizante a lui Ben, soțul ei, amantul, prietenul care a simțit, la un moment dat, cu alte zeci de ani în urmă, prezența unui alt bărbat și nu a spus nimic.

Adevărurile – ciuntite, complete, eclipsante, intuibile, revelate – mustesc, la fiecare pagină, uniformizate de incertitudinea care guvernează viața de fiecare zi a Verei. O viață trăită, de altfel, într-un conglomerat lingvistic din care fac parte zulu, xhosa, engleza, afrikaans. Limbi ale afecțiunii, ale violenței, ale adulterului, ale iertării, ale sentimentelor niciodată complet exprimate pentru că se întâmplă ca vorbitorul, adesea un simplu vizitator într-un spațiu lingvistic nefamiliar, să nu poată exprima ce simte, *pentru că nu cunoaște toate cuvintele*. Această culoare a cuvintelor, fenomen aproape ritual, pe măsură ce romanul evoluează, e simbolică pentru modul în care adevărul, esența profundă a sinelui fiecăruia, ne eludează. Același lucru se întâmplă cu iubirea. Soții Stark iubesc, fiecare, cel mai mult copilul care seamănă cu celălalt, pedepsindu-se pe sine prin incapacitatea de a comunica deplin cu cel care le este aidoma. Soții Stark transformă într-un limbaj nocturn al trupului tot ceea ce îi desparte în

Respectiv existența diurnă, când implicările lor politice se ramifică precum două cărări niciodată menite să se întâlnească. Soții Stark se mișcă între rutină și accident, între scrisori care vestesc divorțul fiului și mutarea nepotului în locuința lor, între relicve ale unui trecut niciodată mort și niciodată îngropat, ignorând permanenta pulsație interogativă a Verei – *ce să fac cu atâta dragoste?*

Această imposibilitate de a se autodefini nemediat, de a surprinde un *eu* real, autentic sub atâtea straturi de existență e cheia alegerilor controversate ale doamnei Stark, care, spre finalul vieții, își asumă o echilibristică aparent nemotivată: efortul de a redeveni Vera. De a găsi logica unei lumi dominate de incongruențe: amenințarea cu moartea sub care trăiește prietena ei, Sibongile Maqoma, bebelușul negru al cuplului de femei albe din care face parte fiica ei, Annie, întâlnirea fortuită și prietenia profundă care îl leagă pe fiul ei, Ivan, de primul ei soț, tatăl lui real, ca într-o atracție inexplicabilă a sângelui care-i cheamă unul spre celălalt. Incapacitatea lui Ben (amantul? soțul? amantul?) de a-și duce viața singur.

Totul, inclusiv discuția evocatoare dintre Vera și fiica ei, reclamă o nevoie copleșitoare, hămesită, aproape, de sine, de adevărul inculcat în miracolul și grozăvia propriei existențe:

– Ce vreau acum. Să-mi descopăr viața. Adevărul. Până la urmă. Asta-i tot.

– Ah, Vera! – Un gest al mâinii care nu ținea copilul, subliniind dimensiunea, prezumția răspunsului. Și ai descoperit adevărul?

– Mă apropiu.

– Adevărul despre viața ta? Dar nu asta-i întrebarea. La ce folosește?

– Ce?

– Totul. Tot ce ai făcut tu să se întâmple. Felul în care faci acum brusc să se întâmple altceva.

– Asta nu e întrebarea. Nu-i vorba de o recapitulare. Nu-i vorba (Vera avea expresia cuiva care citează) de a cântări pe un taler o pungă cu sare și pe celălalt o pungă cu mălai.

Respect pe Așadar? Nu ești obligată să-mi răspunzi pentru că sunt fiica ta. Eu nu caut o stea călăuzitoare...

Dar o cheie descuia o poartă pe care o ferecaseră cândva, înainte; se găseau pe undeva, în preajma confidențelor.

Vera dibuia pe acolo după un răspuns parțial, o încercare de explicație care să nu transforme într-o filozofie de buzunar un proces la care te poți uita îndărăt cu privirea lui Orfeu.

– Mă lupt – cum să spun – cu dependențele.

– Ce mod straniu de a privi viața! A ta sau a altora.

Expresia finală a lui Annick surprinde, în fapt, una din calitățile definitorii ale stilului lui Gordimer – o stranie perfect orchestrată, în spatele căreia germinează adevăruri aparent imposibil de închis între pereții de sunet și grafie ai unui verb. Ca un răspuns stilistic adresat unuia din *motto*-urile cărții, un citat din Marcel Proust: „Nu trebuie să ne temem niciodată că mergem prea departe, pentru că adevărul se găsește dincolo.”

Dincolo e tocmai ținta acestei proze care evadează din chinga oricărei convenții, care-și expune chirurgical personajul, care-și dezbracă adeseori ideile de pavăza episoadelor dramatizate pentru a le oferi așa, nude, unui cititor adesea magnetizat de această scriere invadată de simboluri, de căutări, de nuanțele de gri din care se întrupează, amenințător și electric, culorile tuturor adevărilor.

IOANA BÂLDEA CONSTANTINESCU

Respect pentru oameni și cărți

Nimeni alături de mine

Respect pentru oameni și cărți

Respect pentru oameni și cărți

Pentru Roland Cassirer

Nu trebuie să ne temem niciodată că mergem prea departe, pentru că adevărul se găsește dincolo.

Marcel Proust

*Nimeni alături de mine pe această cărare:
Amurg în Toamnă.*

Basho
(poet japonez
din secolul al șaptesprezecelea)

Povară

Respect pentru oameni și cărți

Și cine o fi fost ăsta?

Întotdeauna există ceva de care nimeni nu-și aduce aminte. În fotografiile de grup, doar cei care, între timp, au devenit proeminenți ori ticăloși, sau cei ale căror chipuri se aliniază îndărăt, în experiențele trăite în comun, ocupă un anume timp și spațiu, lucios aplatizate pe poză.

Cine putea fi? Măinile atârând inerte și perechea de picioare plantate în fața aparatului de fotografiat, surâsul abia încolțit al profilului întors către personajul care era în centrul momentului respectiv, singura imagine de mai mare importanță; dar lângă acest personaj-focar mai e o anexă, pe care ai putea s-o și tai jos, pentru că în recunoașterile și amintirile specifice pe care ți le stârnește fotografia, această figură periferică nu a fost niciodată prezentă.

Însă, dacă s-ar ivi ceva – așteaptă! – care l-ar recunoaște pe cel de care nimeni nu-și mai aduce aminte, imediat ai privi fotografia cu alți ochi. Ai găsi în ea altceva, un înțeles nou, de existența căruia ai fost deci frustrat. Poate că ceva tainic. O taină prinsă într-un mod atât de insignifiant.

Vera Stark, o femeie licențiată în drept, animată de un impuls spre ordine care, cu vârsta, se transformă în pedanterie, a dat peste o fotografie pe care o credea de mult aruncată, laolaltă cu toate obiectele de care se descotorosise de-a lungul anilor, de câte ori pornise la un nou început. Era fotografia pe care i-o trimisese primului ei soț, în Egipt, la cartierul

Respectiv general al ofițerilor, în timpul războiului – războiul lor, războiul definitiv, nu frecuşurile care i-au urmat și din care a ieșit atâta fum fără foc – fără focul unei victorii hotărâte. Probabil că el păstrase fotografia. Probabil că o adusese în sacul lui de echipament. Era o carte poștală – pe care ea i-o trimisese dintr-o excursie în munți; fotografia unui grup de prieteni ce petreceau o mică vacanță. Îi scrisese pe dos (a întoarce acum fotografia era ca și cum ar fi răsturnat un bolovan) obișnuitele câteva rânduri telegrafice pe care le mângălești în timp ce cumperi timbrele – vremea admirabilă, se cațără pe munte, străbate zilnic kilometri întregi, înoată în piscină, hotelul era așa cum îl ținea și el minte, doar ceva mai paradit. Cele mai bune gânduri de la cutare și cutare – pentru că cei cu care se ținea de braț erau prietenii lor comuni; exista un singur chip nou: un bărbat, în stânga ei, cu un cerc de cerneală în jurul capului. Îl identifica, dându-i numele, într-un rând înghesuit vertical, de-a lungul raportului ei meteorologic.

Ceea ce scria pe dosul fotografiei nu era mesajul ei. Ea își concentrase mesajul în cercul de cerneală din jurul feței străinului: acesta este chipul bărbatului care e amantul meu. Sunt îndrăgostită de el, mă culc cu bărbatul ăsta de lângă mine; iată, ți-am spus-o deschis. Dar soțul ei nu a citit decât textul de pe spatele fotografiei. Când s-a întors acasă, nu a înțeles că nu se mai întoarce la ea. Vera s-a apărut, uimită, iar și iar:

– Doar ți-am arătat, i-am încercuit imaginea. Credeam că ne cunoaștem îndeajuns unul pe celălalt, încât... Cum de nu ai înțeles? Pur și simplu ai refuzat să înțelegi.

Da, probabil că, în inocența lui, adusese înapoi fotografia împreună cu celelalte mărunțișuri pe care le considera suveniruri, mărturii din războiul lui, și acum, iat-o, nu fusese ruptă sau aruncată când, după procesul de divorț, făcuseră partajul posesiunilor. După patruzeci și cinci de ani de zile se uita din nou la fotografia care zăcuse pe un raft, sub niște

Respectiv, coperte de discuri vechi; se uita la fotografie și vedea în ea existența inocenței lui, intangibilă.

În anul în care s-au deschis porțile închisorilor, Vera și Bennet Stark au dat o petrecere pentru a sărbători una din aniversările zilei lor de căsătorie. Era un sezon de celebrări; delegații ale cluburilor sportive, asociațiile mamelor și copiii de școală încolonați făceau coadă în jurul vechii vile a lui Nelson Mandela ca să-l îmbrățișeze, în timp ce diplomații străini se îmbulzeau să fie filmați strângându-i mâna. Soții Stark erau căsătoriți de atâta vreme, încât, de obicei, nu mai făceau mare tam-tam în jurul zilei lor de nuntă, dar uneori o socoteau un prilej de a se revanșa pentru invitațiile pe care le primeau sau, așa cum spunea Vera, de a împușca doi iepuri deodată, iar în anul acela, dintre toți anii, însemna un prilej de a merge și mai departe: anume, de a gusta, ei și prietenii lor, euforia despre care știau că nu o să dureze mult, dar de care se puteau bucura acum când, după decenii de eforturi fără rezultat, intervenise brusc o schimbare, o înviere din morți. La petrecere participau, desigur, colegii ei de la Fundația Juridică; și femei și bărbați albi care militaseră activ împotriva detenției fără o judecată prealabilă, împotriva evacuărilor forțate din comunități, a excluderii negrilor de la drepturi civile; mai participau lideri ai studenților, grupați sub un copac din grădină unde beau bere din cutii, lideri care sprijiniseră grevele muncitorilor; vreo doi clerici negri militanți și un preot alb excomunicat pentru erezia de a fi condamnat segregarea rasială; un medic negru care-i adăpostise și-i tratase pe tinerii combatanți răniți în luptele de stradă cu poliția și cu armata; lideri ai comunității negre care organizaseră boicoturi; câțiva dintre statornicii susținători albi ai mitingurilor de stradă organizate de vechiul partid comunist, membri ai campaniilor de rezistență pasivă din anii cincizeci și raliați

Respectiv ai Congresului Alianței, componenți ai tuturor comitetelor de luptă din perioada interdicțiilor și care supraviețuiseră sub felurite deghizări. Unii dintre cei invitați lipseau. Cei care duceau lupta subterană nu se lăsaseră convinși că ar fi oportun să iasă la suprafață. Negocierile cu guvernul asupra imunității activiștilor politici nu luaseră încă o formă decisivă. Unul dintre aceștia și-a făcut totuși o apariție surpriză, ca un număr de cabaret, dând buzna în mulțime, îmbrăcat într-o cămașă înflorată galben cu violet și cu o mutră veselă sub șapca de piele neagră. Frații lui de arme l-au strâns în brațe și l-au înghiontit prietenește, iar gazda a reacționat cum o făcea față de fiul ei când nu știa cum să-și manifeste bucuria de a-l vedea întors de la internat – i-a adus cele mai gustoase mâncăruri și cele mai bune băuturi.

Ocazia era marcată de prezența fiului Verei – Ivan, venit în vizită de la Londra, unde își croise drum spre cariera de bancher de succes. Cu aura lui – purta acea îmbrăcămintă degajată, de Jermyn Street, o jachetă de antilopă mătăsoasă, o cravată Liberty, și pantofi-papuc cu ciucuri – părea s-o cam încurce pe mama lui într-un fel nedeclarat dar defensiv (taică-su nu-și exterioriza niciodată sentimentele), în iluzia pe care și-o făcea aceasta că și Ivan era unul dintre colegii și camarazii ei; că venirea lui acasă însemna făurirea unui plan. Dacă petrecerea fusese organizată atât în cinstea lui, cât și pentru aniversarea unui mariaj statornic (și cine, din era noastră extraordinară, avea să-și amintească vreodată ce anume o ocazionase), pentru unul dintre misterioșii prieteni ai mamei sale însemna doar un clandestin bun-venit. Muzica a început să zgâlțâie pereții casei și să se reverse în grădină; discuțiile politice, băutura și dansul s-au prelungit până la trei dimineța. Ivan a dansat nebunește cu mama lui, râzând tot timpul; s-ar fi zis că asemănarea pronunțată dintre ei era și o sursă de comunicare. Când s-a constatat că omul venit din subteran dispăruse tot

Respecta așa cum apăruse, fără ca cineva să întrebe de unde și încotro, ai fi zis că muzica încetase brusc. Lăsase în urma lui o stranie tăcere pustie; camera de înregistrare a sunetelor din toți acești ani închidea acum tăcerea închisorilor, a disparițiilor, a exilului și, pentru unii, a morții. Se terminase oare? Musafirii care plecau să se culce, gazdele care adunau paharele folosite, n-ar fi putut răspunde acestei întrebări.

Vera deschisese ușa cuiva care sunase la zece noaptea – nicio teamă de prădăciuni în zilele acelea din anii patruzeci. Stătea în fața ei, încă în uniformă, și a informat-o că venise să-și caute niște chei care lipseau din bunurile pe care și le împachetase și le dusesese la hotelul unde se mutase.

– Nu pot să-mi încui valizele, a lămurit-o el, ceea ce mă supără pentru că înseamnă să-mi las lucrurile vraște.

Nu era nevoie să se scuze că venise neanunțat la acea oră, pentru că, desigur, îi cunoștea deprinderile și știa că ea se culcă foarte târziu; uneori când el se trezea din primul somn, îi simțea talpa alunecându-i de-a lungul piciorului ei gol.

L-a ținut câteva momente în prag, de parc-ar fi fost un comis-voiajor, apoi a pornit-o înaintea lui către fostul lor living-room, acum numai al ei. A scotocit prin birou, în timp ce ea stătea în picioare, privindu-l. Ai fi zis că era vorba de un instalator care repara o țevă. I-a oferit câteva sugestii, unde s-ar putea găsi cheile. În felul civilizat care se instalase între ei trei, venise pregătit să-i întâlnească amantul, cel cu părul negru neted și des ca o blană de animal, o panteră poate, și cu conturul net al buzelor – cum oare nu-și dăduse seama de trăsăturile lui frapante când îl văzuse în fotografie? Biet nătâng credul ce era! Dar amantul nu se găsea acolo, sau nu venise încă „acasă”.

– S-ar putea să fie în scrinul vechi (nu a spus „scrinul meu”) din dormitor – am lăsat acolo câteva lucruri despre care am gândit că s-ar putea să ai tu nevoie. Pot să intru?...